

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) www.economy.nauka.com.ua | № 10, 2018 | 31.10.2018 р.

УДК 339.9:664

*А. С. Войтюк,
Здобувач ступеня магістра
Національного університету харчових технологій, м. Київ
О. М. Петухова,
професор, доктор економічних наук
Національного університету харчових технологій, м. Київ*

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БОРОШНОМЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

*A. Voitiuk
Master of Science in the National University of Food Technologies of Kyiv
O. Pietukhova
Professor, Doctor of Economics, National University of Food Technologies of Kyiv*

DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF FLOUR-MILLER ENTERPRISES OF UKRAINE

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) є одним із найважливіших напрямків розвитку підприємництва. Завдяки їй забезпечується покриття потреб країн світового співтовариства у сировині, матеріалах, паливі, енергоносіях, машинах, обладнанні та устаткуванні, товарах широкого вжитку, послугах. Разом з тим зовнішньоекономічна діяльність є суттєвим джерелом валютних надходжень до державного бюджету. В ринкових умовах зовнішньоекономічна діяльність виступає невід'ємним напрямом підприємництва багатьох великих, середніх та малих фірм, які функціонують у промисловості, сільському господарстві, будівництві, зв'язку, на транспорті, у фінансовій сфері тощо. Варто враховувати те, що зовнішньоекономічні зв'язки сприяють забезпеченню оптимальних розмірів виробництва окремих видів товарів, упровадженню світових досягнень в області науки і техніки, отриманню необхідної сировини і матеріалів, розширенню номенклатури продукції, яка реалізується на внутрішніх ринках тощо. Стаття присвячена дослідженню зовнішньоекономічної діяльності борошномельних підприємств, формування стратегічних напрямків розвитку їх зовнішньоекономічної діяльності, проблемам розвитку ЗЕД, напрямкам розвитку зовнішньоекономічної політики, вдосконаленню ЗЕД.

Проведене дослідження дало змогу виявити передумови та запропонувати низку рекомендацій щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Foreign economic activity is one of major directions of development of enterprise. Due to her coverage of necessities of countries of world concord is provided in raw material, materials, fuel, power mediums, machines, equipment and equipment, consumer goods, services. At the same time foreign economic activity is the substantial source of currency receivables in the state budget. In the conditions of passing to the market foreign economic activity comes forward as inalienable direction enterprises of many large, middle and small firms, that functions in industry, agriculture, building, connection, on a transport, in the field of financial and others like that. It costs to take

into account that external economic copulas assist providing of optimal sizes of production of separate types of commodities, introduction of world achievements in area of science of technique, to the receipt of necessary raw material and materials, product that will be realized on internal markets and others like that differentiation.

The article is sanctified to research of foreign economic activity on the example of enterprise, forming of strategic directions of development of foreign economic activity, to the problems of development, directions of development of external economic politics, perfection of foreign economic activity.

Undertaken a study gave an opportunity to educe pre-conditions and offer the row of recommendations in relation to development of foreign economic activity of enterprises.

Ключові слова: підприємство; борошномельна промисловість; зовнішньоекономічна діяльність; розвиток; удосконалення.

Key words: enterprise; flour-miller industry; foreign economic activity; development; improvement.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку ринкової економіки та посилення процесів інтегрування України у світовий економічний простір відбувається розширення участі країни в різних видах міжнародного, у тому числі економічного співробітництва. Складовою частиною такої співпраці є зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання різних країн, тобто підприємств, які виступають центральною складовою економіки будь-якої держави.

Зовнішньоекономічна діяльність підприємства (ЗЕДП), яка здійснюється шляхом реалізації зовнішньоекономічних зв'язків, розглядається як невід'ємна сфера господарської діяльності, здатна позитивно впливати на ефективність виробництва, його технічний рівень, якість виробленої продукції. Тому удосконалення теоретичних і практичних аспектів ЗЕД підприємства є досить актуальним на сьогодні [6].

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблемам розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств присвячено праці багатьох вчених, серед яких: С.Я. Агєєв, І.В. Багрова, В.Є. Власюк, О.О. Гетьман, О.П. Гребельник, В.А. Зінченко, Н.А. Кизим, Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, Г.А. Маховикова, В.С. Сухарській, І.Ю. Сіваченко, Н.І. Редіна та інші. Науковці приділили увагу зовнішньоекономічній діяльності, забезпеченню та підвищенню ЗЕД на підприємствах, але постійні зміни макро- та мікросередовища зумовлюють необхідність подальших досліджень у даній сфері.

Метою статті є аналіз проблем та пошук напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності борошномельних підприємств.

Викладення основних результатів дослідження. Зовнішньоекономічна діяльність реалізується на принципах: свободи її суб'єктів добровільно вступати в зовнішньоекономічні відносини, здійснювати їх у будь-яких не заборонених законом формах та рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Ефективність зовнішньоекономічної діяльності кожної країни є важливою умовою її економічного зростання. Особливо це актуально за сучасних умов, коли набувають інтенсивного розвитку процеси міжнародної економічної інтеграції, транснаціоналізації, міжнародного поділу праці, глобалізації світового господарства.

Зовнішньоекономічна діяльність забезпечує розвиток як перспективних напрямків експортного потенціалу, так й імпортичних операцій. Наша країна вирішує проблему нестачі енергоносіїв саме за рахунок зовнішньоекономічної діяльності, експорту новітніх машин та устаткування, технологій, деяких товарів народного споживання.

Якщо говорити про економічну сутність зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), то вона виявляється в такому:

1) ЗЕД - це важливий і потужний фактор економічного зростання і розвитку кожної країни (національний аспект ЗЕД);

2) ЗЕД - це спосіб включення економіки кожної країни до системи світового господарства, а отже, і до процесів міжнародного поділу праці та міжнародної кооперації, що особливо актуально в умовах зростаючих тенденцій до глобалізації (регіональний і глобальний аспект ЗЕД) [2, с. 55].

Зовнішньоекономічна діяльність в усіх країнах спрямована на :

— сприяння вирівнювання темпів економічного розвитку;

— порівнянність витрат виробництва на національному та світовому рівнях;

— реалізацію переваг міжнародного поділу праці, що сприяє зростанню ефективності національних економік [1, с. 64].

На сучасному етапі виняткового значення набувають проблеми підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Це можна пояснити рядом таких факторів внутрішнього характеру: етап розвитку економіки країни (становлення та розвиток ринкової системи господарювання), об'єктивна незбалансованість структури економіки і її повільна структурна перебудова; надмірна енерго- та ресурсоемісність галузей національної економіки; низька конкурентоспроможність національного виробництва; відсутність інноваційного розвитку науково-технічного і технологічного промислового потенціалу тощо.

По-друге, це обумовлено системою зовнішніх факторів: надмірною залежністю економіки України від монопольних імпортерських ринків постачання стратегічно важливих товарних позицій для життєво важливих галузей виробництва; наявністю тисяч українських підприємств, задіяних у виробничих циклах, кінцева продукція яких виробляється за межами України; високою залежністю процесу структурного та технологічного реформування економіки України від різних форм зовнішніх джерел фінансування; відсутністю розвинутої зовнішньоторговельної інфраструктури тощо [5, с. 67].

На нашу думку, серед досить значної кількості проблем та перешкод на шляху розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні, до основних можна віднести такі:

- неефективне регулювання державою зовнішньоекономічної діяльності у порівнянні з іншими країнами, внаслідок чого виникають проблеми в узгодженні різних питань у міністерствах, відомствах, місцевих адміністраціях, що передбачає чималі витрати часу і зусиль суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;

- нестабільна законодавча база та законодавство в цілому, зокрема у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

- політична та економічна нестабільність в державі, які є визначальними факторами розвитку міжнародних відносин, зв'язків, зовнішньоторговельної політики, які потрібно розглядати системно, через те, що зовнішньоекономічна діяльність є структурним елементом загальнодержавних процесів.

Крім того, Україна виступає на міжнародній арені з позицій великої європейської держави, яка має чималий потенціал саморозвитку. Держава домагається взаємовигідного, рівноправного партнерства в двосторонніх відносинах, активно виступаючи проти всяких спроб дискримінації і тиску.

У дослідженнях українських науковців: Багрова І.В., Редіна Н.І., Власюк В.Є., Гетьман О.О. важливими напрямками розвитку зовнішньоекономічної політики України визначено [1, с. 43]:

- захист національних економічних інтересів;
- захист інтересів національного товаровиробника на зовнішніх ринках;
- вдосконалення структури зовнішньої торгівлі;
- національне державне регулювання, стимулювання експорту і контроль імпорту;
- протидія товарній експансії і агресії;
- протидія демпінгу з боку зарубіжних товаровиробників;
- раціональне використання транзитних можливостей країни;
- стимулювання розвитку виробництва, імпорту замісних товарів і технологій;
- посилення державного контролю і регулювання зовнішньоекономічних відносин регіонів і суб'єктів господарювання.

Капаєва Л.М., Лях М.С. звертають увагу на те, що розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств є суттєвим фактором підвищення ефективності господарської діяльності як на рівні окремих підприємницьких структур, так і в масштабах усієї країни [6, с.104].

Ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє:

- відтворенню експортного потенціалу країни;
- підвищенню рівня конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках;
- формуванню раціональної структури експорту й імпорту;
- залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України.

Розглянувши ефективність зовнішньоекономічної діяльності Дудчак В.І., і Мартинюк О. В., визначили основні напрямками вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств:

- розробка стратегії ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності;
- формування системи її довгострокових цілей;
- оцінка потенційних можливостей підприємства на конкретному ринку;
- розробка міжнародної маркетингової стратегії [4, с. 69].

На сучасному етапі багато українських підприємств активно беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності. Проте ефективність зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств ще доволі низька. Це свідчить про відсутність чіткої зовнішньоторгової політики, слабкі канали збуту, недостатній досвід роботи на зовнішньому ринку, прагнення до швидкої віддачі шляхом продажу продукції, яка не потребує особливих зусиль з її просування.

Борошномельна промисловість входить до числа найбільш соціально значущих галузей агропромислового комплексу. Хліб, хлібобулочні, макаронні, круп'яні та кондитерські вироби, що виробляються з борошна необхідні всім в будь-якому віці. Саме тому основним критерієм продовольчої безпеки країни є стабільного забезпечення виробництва продуктів переробки зерна.

Борошно – харчовий продукт, що отримується в результаті переробки зерна злакових та інших зернових культур.

Відсоткова структура виробництва борошна в Україні в останні роки залишається стабільною. За даними державної статистики, основна частина традиційно відноситься до пшеничного борошна – 92% від загального виробництва борошна в країні. Частка житнього борошна становить 5%. Виробництво інших видів борошна в Україні становить 3%.

За останні десять років українські виробники борошна працювали в основному на внутрішні потреби ринку. В цілому, згідно з даними офіційної статистики, обсяги виробництва борошна в Україні відносно стабільні, що може бути пов'язане зі стабільним споживанням на внутрішньому ринку – у 2015-2017 рр. обсяги виробництва борошна коливалися від 2,0 до 3,0 тис. тонн.

Згідно державної статистики в Україні станом на кінець 2015 рік було вироблено 2,26 млн. тонн борошна, що на 3,5% менше, ніж за 2014 рік. З січня по вересень 2016 року обсяг виробництва борошна пшеничного в Україні склав 1 592 тис. тон, що на 1,1% більше, ніж за той же період 2015 року.

В 2015 році майже 1,5 тис. компаній були залучені у виробництво борошна в Україні. Велика частка з них зосереджена в східних і центральних районах країни (Київська та Харківська області – по 252,37 тис. тон; Донецька – 244,12 тис. т; Черкаська область – 136,13 тис. тонн; Вінницька – 149,81 тис. тонн [8, с. 122].

За останні роки десятка лідерів з виробництва борошномельної продукції залишилися практично незмінною, першу четвірку склали ПрАТ «Київмлин», ТОВ «Торгівельна компанія «Урожай» і ДП «Новопокровський КХП», ТОВ «Вінниця-млин».

ТОВ «Вінниця-млин» знаходиться за адресою Вінницька обл., Вінницький р-н, с. Бохоники, шосе Гніваньське, 9. Підприємство виготовляє борошно вищого сорту, 1-го сорту і 2-го сорту.

У 2012 році ТОВ «Вінниця-млин» здобув перевагу над конкурентами та посів перше місце в рейтингу згідно з профілюючим КВЕД «15.81.0» – «Виробництво борошна» за підсумками двох років серед підприємств усіх форм власності, що зареєстровані та працюють в Вінницькій області.

Завод розрахований на виробництво 78 тонн борошна на добу. Лінії оснащені обладнанням провідних фірм, таких як: Діосна (Німеччина), Гостол (Словенія), Ревент (Чехія), F&S (США), Краєни (України). Згідно з планом інвестиційного розвитку, підприємство щороку доукомплектується новим обладнанням. У торгову мережу продукція надходить в упакованому вигляді. Доставка продукції здійснюється власним фірмовим транспортом.

Зважаючи на ряд проблем, з якими стикнулися виробники борошномельної продукції України (девальвація гривні, загальне зниження купівельної спроможності населення, подорожчання енергоресурсів та імпортової сировини, тощо), підприємства (в т. ч. ТОВ «Вінниця-млин») змушені збільшувати присутність на зовнішніх ринках, щоб хоч якось компенсувати збитки та не втратити конкурентну позицію.

ТОВ «Вінниця-млин» є експортно-орієнтованим підприємством і 100 % власної продукції поставляє на зовнішні ринки. Обсяги експорту ТОВ «Вінниця-млин» за 2016-2017 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1.
Обсяги експорту ТОВ «Вінниця-млин» за 2016-2017 рр.

Країни	2016 р.		2017 р.		Відхилення	
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абс., тис. грн.	за питомою вагою, п.п.
1	2	3	4	5	6	7
1. Грузія	36018,52	36,4	47571,54	36,5	11553,02	36,81
2. Молдова	42054,6	42,5	55912,85	42,9	13858,25	44,16
3. Інші	20878,87	21,1	26848,59	20,6	5969,72	19,02
Всього	98952	100,00	130333	100,00	31380,99	100,00

Джерело: складено авторами на основі звітності підприємства

Отже, в 2016 році порівняно з 2017 роком відбулося загальне збільшення обсягів експорту підприємства на 31381 тис. грн., що зумовлене збільшенням обсягів поставок ТОВ «Вінниця-млин» до всіх країн, з якими співпрацює підприємство, а саме: на 11553,02 тис. грн. збільшився експорт до Грузії, на 13858,25 тис. грн.– до Молдови. Слід зазначити, що Молдова залишається лідером у структурі експорту ТОВ «Вінниця-млин» протягом 2016-2017 рр.

Перед ТОВ «Вінниця-млин» постає питання розширення ринків збуту. Для того, щоб визначити, на які ж ринки слід виводити продукцію, а на які – ні, та щоб розробити ефективну стратегію управління зовнішньоекономічною діяльністю, слід провести дослідження тенденцій здійснення експорту та імпорту борошна по країнах, з якими здійснювалася зовнішньоекономічна діяльність України за останні роки (табл.2).

Таблиця 2.

АВС-аналіз країн, в які Україна здійснює імпорту борошна, за 2016-2017рр. в натуральному вираженні

2016 р.				
Країна	К-ть, кг	Питома вага	Накопичувальний підсумок %	Категорія
1	2	4	5	6
ПОЛЬЩА	468342,0	10,06747592	80,1123	В
В'ЄТНАМ	108000,0	2,321567144	96,78	А
ІЗРАЇЛЬ	775775,0	16,67605325	99,10	А
ТАЙЛАНД	41380,0	0,889504152	100	С
ТУРЕЧЧИНА	3258533,0	70,04539954	70,0453	А
2017 р.				
Країна	К-ть, кг	Питома вага	%	Категорія
1	2	4	5	6
ТУРКМЕНИСТАН	16000,0	0,2989032	100	С
В'ЄТНАМ	109448,0	2,0446473	98,65	В
ТУРЕЧЧИНА	5031205,7	93,990215	93,99	А
ШРІ-ЛАНКА	56000,0	1,0461612	99,69	С
КАНАДА	140250,0	2,6200733	96,61	В

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики

Проведемо також аналіз імпорту за 2016-2017 р.

Таблиця 3.

АВС-аналіз країн, в які Україна здійснює експорт борошна, за 2016-2017 рр. в натуральному вираженні

2016 р.				
Країна	К-ть	Питома вага	%	Категорія
1	2	3	4	5
ДАНІЯ	934140,0	6,61964	95,1128	В
ЕСТОНІЯ	5000,0	0,035432	100	С
НІМЕЧЧИНА	5291260,0	37,4957	81,0128	А
НОРВЕГІЯ	10260,0	0,072706	99,8828	С
ПОЛЬЩА	6140984,0	43,51714	43,5171	А
ФРАНЦІЯ	8500,0	0,060234	99,9428	С
МОЛДОВА	1058000,0	7,497355	88,5028	В
ГРУЗІЯ	563500,0	3,993156	99,0128	В
2017 р.				
Країна	К-ть, кг	Питома вага	%	Категорія
ДАНІЯ	1631920,0	11,46542921	84,9427	А
ІТАЛІЯ	8000,0	0,05620584	99,9525	С
НІМЕЧЧИНА	4518119,0	31,74308395	73,4771	А
ПОЛЬЩА	5940192,0	41,73418481	41,7341	А
МОЛДОВА	42020,0	0,295221172	97,9024	С
ФРАНЦІЯ	25500,0	0,179156114	99,6458	С
НОРВЕГІЯ	1,5	1,05386E-05	100	С
ЕСТОНІЯ	1030,0	0,007236502	99,9635	С
МАВРІТАНІЯ	1135000,0	7,974203487	92,9169	В
ГРУЗІЯ	234000,0	1,644020807	99,54	В
СЕЙШЕЛЬСЬКІ ОСТРОВИ	120000,0	0,843087593	97,6072	С
СЕНЕГАЛ	124500,0	0,874703378	96,7642	С
УРУГВАЙ	423114,0	2,9726847	95,8895	В
НОВА ЗЕЛАНДІЯ	30000,0	0,210771898	99,8563	С

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики

За результатами проведеного АВС-аналізу можна зробити наступні висновки:

1) в 2016 році серед країн, в які здійснювала експорт борошна Україна (в натуральному вираженні), в категорію «А» потрапили такі країни, як Польща, Ізраїль, Тайланд, В'єтнам, в категорію «В» – не потрапила

жодна із країн, інші країни потрапили в категорію «С».

В 2017 році в категорію «А» потрапили – Туркменістан, В'єтнам в категорію «В» – не потрапила жодна з країн, інші країни потрапили в категорію «С».

3) в 2016 році серед країн, з яких здійснювала імпорт борошна Україна (в натуральному вираженні), в категорію «А» потрапила лише Данія, Естонія, Німеччина і Норвегія, в категорію «В» – Польща, Франція, інші країни потрапили в категорію «С».

В 2017 році в категорію «А» потрапили – Данія, Італія, Німеччина, в категорію «В» – Польща, Румунія, Франція, Індія, Туреччина, інші країни потрапили в категорію «С».

Таким чином, ТОВ «Вінниця-млин» повинне сконцентрувати увагу на здійсненні експорту борошна в країни категорії «А». Відносно країн групи «В» експортна діяльність може бути періодичною, щодо категорії «С» – ще рідшею.

Щодо країн, з яких здійснювала імпорт борошна Україна, особливо, які потрапили в категорію «А» і «В», то підприємству слід зробити висновок, що ринки даних країн, швидше за все, вже є насиченими, й експортувати продукцію в ці країни недоцільно.

Таким чином, серед представлених країн найдоцільнішим варіантом вибору нового ринку збуту для ТОВ «Вінниця-млин» є Польща.

Польща – це вільний ринок для пошуків нових партнерів. У її сучасній структурі імпорту переважають залізняк, металообробні станки, пшениця, бавовна.

За рівнем споживання борошна країна займає 13 місце у світі. Щорічно в Польща споживає близько 8 мільярдів тонн борошна.

Не дивлячись на великі міжнародні компанії, польські гравці займають лідируючі позиції на ринку, завдяки великим інвестиціям в інновації та розробку продуктів. Польські підприємства широко відомі та визнані населенням через широкий асортимент продукції та доступність в роздрібній торгівлі.

Хоча лідерами за обсягами імпортованого українського борошна за період 2016 р. згідно проведеного АВС-аналізу є саме Німеччина, Мавританія та Польща, експортувати борошно ТОВ «Вінниця-млин» в Польщу, на нашу думку, буде більш вигідно з наступних причин:

- менша відстань: якщо експортувати продукцію з м. Вінниці в Варшаву (столиця Польщі), то відстань становить 796,5 км, в м. Берлін (столиця Німеччини) – 1 295,7 км, в м. Порт-Луї (столиця Маврикії) – 2 256 км.;

- менші витрати на перевезення, враховуючи меншу відстань перевезення.

Також варто зазначити, що в даній країні поширеним є виробництво саме вівсяного борошна, а такої продукції, яку виробляють на ТОВ «Вінниця-млин», там виготовляють у меншій кількості. Тож, вибір Польщі, як країни для експорту продукції ТОВ «Вінниця-млин», є обґрунтованим, привабливим та має великі шанси на успіх.

Наостанок слід зазначити, що борошномельна промисловість в Україні потребує ефективного державного регулювання шляхом створення відповідних механізмів, залучення додаткових інвестиційних ресурсів, нарощування експортного потенціалу, а також технічного та технологічного переоснащення більшості підприємств. Адже, борошномельна галузь України є соціально значущою та безпосередньо впливає на продовольчу безпеку населення.

Висновки. В умовах насиченості ринків товарами, підприємства борошномельної діяльності змушені вести жорстку боротьбу за потенційних споживачів. Це стимулює їх до розвитку експортної діяльності, підвищення якості продукції, що дає змогу вітчизняним підприємствам досягати довгострокові конкурентні переваги.

Проведений АВС - аналіз та аналіз світового ринку борошна дозволив визначити низку країн, які мають попит на українське борошна, тобто це ті країни, на які необхідно звернути увагу при виборі нового ринку збуту чи розширенні існуючого.

Серед представлених країн найдоцільнішим варіантом вибору нового ринку збуту для ТОВ «Вінниця-млин» є Польща.

Література.

1. Багрова І. В., Редіна Н. І., Власюк В. С., Гетьман О. О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств. Підручник. - К: Центр навчальної літератури, 2014. - 580с.
2. Бовтрук Ю. А. Вступ до спеціальності "Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності": навч. посібник / Міжрегіональна академія управління персоналом. - Київ. : МАУП, 2012. - 153с.
3. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посібник. - Київ. : Знання, 2014. - 462с.
4. Дудчак В. І., Мартинюк О. В. Митна справа: Навч. посібник. - Київ. : КНЕУ, 2012. – 310 с.
5. Золотогоров В. Г. Борошномельна діяльність в Україні: [Навчальний посібник для студ. вищих навчальних закладів] – Київ. : ВД „Професіонал”, 2014. – 720 с.
6. Крилова Н. В. Міжнародна торгівля: навч. посіб. - Київ : Знання, 2013. - 365с.
7. Мельник Т. М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції : моногр. / Київський національний торговельно-економічний ун-т. - Київ. : КНТЕУ, 2013. - 395с.

8. Державна підтримка українського експорту – Електронне джерело: <http://www.ukrexport.gov.ua/>

References.

1. Bahrova, I. V., Riedina, N. I., Vlasiuk, V. Ye. and Hetman, O. O. (2014), *Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstv* [Foreign economic activity of enterprises], Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine, p. 580.
2. Bovtruk, Yu. A. (2012), *Vstup do spetsialnosti "Menedzhment zovnishnoekonomichnoi diialnosti"* [Introduction to the specialty "Management of foreign economic activity"], MAUP, Kyiv, Ukraine, p. 153.
3. Didkivskiy, M. I. (2014), *Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstva* [Foreign-economic activity of the enterprise], Znannia, Kyiv, Ukraine, p. 462.
4. Dudchak, V. I. and Martyniuk, O. V. (2012), *Mytna sprava* [Customs Affairs], KNEU, Kyiv, Ukraine, p. 310.
5. Zolotohorov, V. H. (2014), *Boroshnomelna diialnist v Ukraini* [Flourmelt activity in Ukraine], VD „Profesional”, Kyiv, Ukraine, p. 720.
6. Krylova, H. B. (2013), *Mizhnarodna torhivlia* [International trade], Znannia, Kyiv, Ukraine, p. 365.
7. Melnyk, T. M. (2013), *Mizhnarodna torhivlia tovaramy v umovakh hlobalnoi konkurentsii* [International trade in goods in the conditions of global competition], KNTEU, Kyiv, Ukraine, p. 395.
8. State support for Ukrainian exports, [Online], available at: <http://www.ukrexport.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 12.10.2018 р.